

TALATEU MA'Á E FAIAKÓ

Ke ke mateuteu fakalaumālie ke ako'i e lēsoni ko 'ení, kātaki 'o lau mo fakalaulauloto ki he ngaahi me'á ni: Ko e taha 'o e ngaahi tāpuaki mahu'inga 'o e palani 'o e fakamo'uí, ko e faingamālie ko ia ke ma'u ha sino fakamatelié. 'Oku fie ma'u kitautolu 'e he 'Eikí ke tau faka'apa'apa'i hotau ngaahi sinó pea tokanga'i lelei kinautolu. 'Okú Ne tāpuekina kitautolu 'i he taimi 'oku tau fai ai iá (vakai, 1 Kolinitō 3:16; T&F 89:18–21).

NGAAHI 'EKITIVITĪ KE AKO MEI AÍ

Kamata'aki ha 'ekitivitī fakatahataha. Ki ha ngaahi fakakaukau, vakai ki he peesi 3.

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e fua lotú.

Fakatātā Talaange ki he fānaú na'e 'omai 'e he Tamai Hēvaní hotau sinó pea te tau lava 'o fai ha ngaahi me'a faka'ofa lahi 'aki hotau sinó. Faka'ali'ali 'a e fakatātā 'i he peesi 46. Tuhu ki he mēmipa takitaha 'o e fāmili 'i he fakatātā; 'i ho'o tuhu ki he pēpē, fai 'a e ngaahi fehu'i hangē ko ia 'oku hā atu 'i laló. 'I he 'osi 'a e fehu'i takitaha, fakaafe'i 'a e fānaú ke nau tali fakataha mo koe 'aki 'enau lea "Ikai" 'i he kalokalo ho 'ulú.

- 'E lava nai ha pēpē 'o 'alu?
- 'E lava nai ha pēpē 'o lea?
- 'E lava nai ha pēpē 'o tolongi ha fo'i pulu?

Talaange ki he fānaú na'e 'i ai e taimi na'a nau kei pēpē ai ka kuo nau tupu 'o fu'u lahi he taimi ni.

Hiva 'Ai 'a e fānaú ke nau tu'u ki 'olunga. Hiva'i pe lau 'a e ngaahi lea 'o e "Tokua Ne 'I ai ha Tangata Sinou" (*Tohi Hiva 'a e Fānaú*, 121) pea fai 'a e fakatātāa'i 'oku hā atu 'i laló. Fakaafe'i 'a e fānaú ke kau atu mo koe.

Tokua ne u hoko ko ha pēpē, pēpē, pēpē. (*ai ke hangē pē 'oku ke fua ha pēpē*)

Tokua ne u hoko ko ha pēpē, si'isi'i, si'isi'i, si'isi'i. (*tulolo māmālie hifo ki lalo*)

'Oku ou tupu 'o fu'u lahi he taimi ni, fu'u lahi, fu'u lahi. (*tu'u māmālie hake ki 'olunga*)

'Oku ou tupu 'o fu'u lahi he taimi ni, lōloa, lōloa, lōloa! (*mafao ho nimá ki 'olunga ho 'ulú*)

Fakatātā Toe faka'ali'ali 'a e fakatātāa pea tuhu ki he ki'i ta'ahine 'oku va'inga mo 'ene tamaí. Talaange ki he fānaú 'oku nau lahi tatau pē mo e ki'i ta'ahine ko 'ení. 'Eke ki he fānaú 'a e ngaahi fehu'i tatau mo ia 'oku hā atu 'i laló. 'I he 'osi 'a e fehu'i takitaha, fakaafe'i 'a e fānaú ke nau tali fakataha mo koe 'aki 'enau lea "Io" 'i ho'o kamokamo ho 'ulu.

- Te ke lava nai 'o lue? (*ai 'a e fānaú ke nau lue tu'umā'u*)
- Te ke lava nai 'o lea? (*lau ki he nima fakataha mo e fānaú*)
- Te ke lava nai 'o tolongi ha fo'i pulu? (*ai 'a e fānaú ke hangē pē 'oku nau tolongi mo hapo ha fo'i pulu*)

Talaange ki he fānaú 'oku nau tupu 'o fu'u lahi koe'uhí 'oku nau kai 'a e ngaahi me'akai lelei, 'alu ki honau mohengá 'o mohe pea kaukau mo tauhi kinautolu ke nau ma'a.

NGAAHI TOKONI FAKAFAIAKÓ

Fakatokanga'i ange: Lolotonga 'a e lēsoni ko 'ení, feinga ke ke fakakaukau'i ma'u pē 'a e ngaahi ongo 'oku ma'u 'e he fānaú 'oku faingata'a'ia fakaesinó. Mahalo 'e fie ma'u ke ke liliu e ngaahi fehu'i 'oku ke fai lolotonga 'a e ngaahi 'ekitivitī fakatātāa. Tokanga taha ki he ngaahi me'a 'oku lava 'e he fānaú 'o fai, 'o 'ikai ko e me'a he 'ikai te nau lava 'o fai. Ki ha ngaahi fakamatata fakau'aki mo hono ako'i 'o e ni'ihí 'oku faingata'a'ia fakaesinó, vakai 'Oku 'Ikai Ha Ui 'e Mahu'inga Ange 'i he Faiakó, 41–42.

Fakafaiva'i: Mahalo he 'ikai 'ilo 'e he fānaú ikí 'a e founge ke fakahoko 'aki e fakatātāa'i kuo fokotu'u mai 'e he 'ekitivitī faka-faiva'i. Te ke lava 'o fakaafe'i kinautolu ke nau ala ki he ngaahi konga kehekehe 'i honau sinó. Hangē ko 'ení, ala ki ho ngutú peá ke lea, "Ko hoku ngutú 'eni. Te ke lava 'o faka'ali'ali mai kiate au ho ngutú?" Pasi'i ho nimá pea fakamālo'ia 'a e fānaú. Fai 'a e me'a tatau ki he ngaahi konga kehe 'o e sinó.

Fakafaiva'i Faka'alí'ali 'a e fakatātā 'i he peesi 47. Tuhu ki he fakatātā 'o e ki'i ta'ahine 'oku mohé pea fakamatala'i ko e mohé ko e founga ia 'e taha ke tauhi lelei 'aki hotau sinó. Fakaafe'i 'a e fānaú ke 'ai ke pehē pē 'oku nau mohe. Toe fai pē e me'a tatau ki he ngaahi tā kehekehe 'i he fakatātaá.

Faka'osi Fakahaa'i ho'o hounga'ia koe'uhí ko e sino 'oku 'omai 'e he Tamai Hēvani. Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau lea tahataha 'aki 'a e kupu'i lea ko e, "Te u toka-nga'i lelei hoku sinó."

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e lotu tukú.

NGAAHI 'EKITIVITĪ KE AKO MEI AÍ

TEUTEÚ *Ki he va'inga mate'i 'o ha tahá:* 'Omai ha me'akai mo'ui lelei 'e tolu pe fā, hangē ko e fua'i'akau pe vesitapolo 'i ha peleti. 'Omai ha me'a ke 'ufi'ufi 'aki e peleti me'akai, hangē ko ha tupenu 'ufi'ufi lahi.

Ki he 'ekitiviti valivalí: 'Ai ha tatau 'o e fakatātā 'i he peesi 47 ke taki taha 'a e fānaú 'o valivali.

Va'inga Mate'i 'o ha Taha Faka'alí'ali ki he fānaú 'a e peleti me'akai. Tuhu ki he me'akai takitaha pea tokoni ki he fānaú ke fakahinga kinautolu. 'Ufi'ufi 'a e me'akai 'aki 'a e kongá tupenú; pea to'o 'a e me'akai 'e taha mei he peleti' pea to'o e 'ufi'ufi. Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau mate'i pe ko e hā e me'a 'e taha 'oku puliá. 'Oku ngāue lelei ange 'a e 'ekitiviti ko 'eni ki he fānaú lalahi angé.

'Ekitiviti Lau Maau Toe lau 'a e 'ekitiviti lau māú pea fakaafe'i 'a e fānaú ke kau fakataha mo koe: Ko e ki'i siana ko 'eni 'oku 'alu 'o mohe. (*ai hake e fo'i tuhu 'e taha*) 'Oku 'olunga hono 'ulú 'i he piló. (*fakatokoto e fo'i tuhú he la'inima 'o e nima 'e tahá*) Takai 'i hono sipí, (*tāpuni e nima*) mohe 'i he po'ulí. 'Ā hake 'i he pongipongí Tuku hono kafú ki he tafa'akí. (*fakaava e nimá ke 'asi mai 'e fo'i tuhu ne fakatokotó*) Taimi si'i mei ai kuó ne tu'u ki 'olunga, 'ai hono valá pea mavahe, (*ai hake fo'i tuhú ki 'olunga*) Teuteu ke malimali, ngāue mo va'inga.

Valivalí 'Ai 'a e fānaú ke nau valivali ha tatau 'o e fakatātā 'i he peesi 47. Lolotonga 'enau valivalí, talaange kiате kinautolu 'oku hanga 'e he fakatātaá 'o fakahaa'i mai 'a e ngaahi founga te tau lava ai 'o tokanga'i hotau sinó.

NGAAHI TOKONI FAKAFAIAKÓ

'Oku 'oatu 'e he ngaahi 'ekitiviti ke fili mei ai ha fainga-mālie ke ke feau e fie ma'ú 'a e fānaú 'i ho'o nesilií. Te ke lava 'o fili ke fai ha ní'ihí pē pe ko e kotoa 'o kinautolu pea toutou fakahoko kinautolu 'o fakatatau pē mo ho'o fie ma'ú. Fili 'a e ngaahi 'ekitiviti 'e fiefia ai 'a e fānaú pea 'e tokoni ke nau ako ai. Ongó'i tau'atāina ke ke fakafe'unga'i kinautolu ki he tu'unga 'okú ke 'i ai mo ho'o fie ma'ú.

Valivalí: 'Oku 'ikai ke sai'ia kotoa e fānaú he valivalí. 'E 'i ai e ní'ihí te nau 'ai pē ha fakā'ilonga 'e taha pe ua. 'Oku nau kei lava pē 'o ako mei he fakatātaá, neongo 'oku 'ikai te nau fakamoleki ha taimi lahi ke valivali kinautolu.

Te u Tokanga'i Lelei Hoku Sinó

